



FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok



FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1964

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

Omslagets färgbild visar det halländska julbordet, som traditionellt står dukat under helgen i Oktorpsgårdens ryggåstuga på Skansen. Se Kerstin Sjöqvists uppsats Kulturbistorisk jul på Skansen i denna årsbok.

Das Umschlagbild zeigt eine rekonstruierte alte Weihnachtstafel aus der Provinz Halland in Südwestschweden. Zu jedem Weihnachtsfest wird diese Tafel in dem Rauchstubenhaus des halländischen Oktorpshofes, welcher im Jahre 1896 im Freilichtmuseum Skansen wiedererrichtet wurde, gedeckt. Siehe den Aufsatz Kulturgeschichtliches Weihnachtsfest auf Skansen von Kerstin Sjöqvist in diesem Jahrbuch.

Tryckt hos Boktryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1964
Klichéerna från Grohmann & Eichelberg AB, Stockholm

Jemt-Olles hästar har ingen likhet med den traditionella dalahästen, som är ett stelbent djur med färgglad dekor. Detta är ju märkligt, då han under sin tid i Orsa och senare i Rättvik måste varit medveten om morahästarnas popularitet. Han har inte varit intresserad av att konkurrera med denna leksaksbetonade trähäst utan medvetet gått in för att skulptera naturtroget. Han har sökt fånga det sköna hos hästen, och han har lyckats att ge varje häst en individuell utformning trots att han serietillverkade ämnena.

Ann Resare

Summary

A different type of a Wooden Horse.

A toy horse with straight legs, painted in gay colours, has become a world-famous souvenir from Dalecarlia (Dalarna). The skilled craftsmen of the district have also carved horses in other shapes. This year the museum has added to its collection a horse of original design made by O. Persson (1871—1947) from Orsa, whose horses were usually unpainted. A wooden block, mass produced for the production of this type of horse, has also been added to the collection.

EN DALSK SKINNSÄCK

”Främst gick en kvinna med slekepåsen, och efter henne kom den där stora, stora kohopen, och sedan kom ’smalen’ (får och getter). Där bakom kom buförsfolket med tunga ’bögar’ (skinnsäckar), så att de gingo krokiga. Och sist kommo karlarna med de klövjade hästarna.”

Så berättar Lars Levander i Älvdalskt arbetsliv om en buföring. Vandringen till fäboden var ofta tung och besvärlig, och man måste föra med sig en stor mängd föremål. Det krävdes därför dels starka och dels smidiga don att bära i. Här var skinnsäcken eller bögen, som den kallades i övre Dalarna, oöverträffad. Dessa säckar kunde också användas vid klövjning. De sammanbands då parvis medelst en rem trädd genom öglor i säckarnas överkanter.

Tack vare sin praktiska form kom bögen att användas långt utanför fäbodfolkets krets. Många är uppgifterna om att dalkarlar-



na på sina arbetsvandringar och handelsfärder fört med sig sina tillhörigheter i en bög. Ett bevis för att även andra samhällsgrupper upptagit detta föremål är den skinsäck Nordiska museet nu som gåva erhållit av fru Lilly von Hillern-Flinsch i Stockholm. Säcken har använts av hennes far, Carl Gustaf Wilhelm Pettersson, jägmästare i Särna på 1880-talet. Säcken är förmodligen också tillverkad i Särna vid denna tid. Jägmästare Pettersson utförde under sin tid i Västerdalarna omfattande karteringsarbeten, som krävde en relativt stor utrustning under arbetena ute i fält. Detta kan vara anledningen till att hans skinsäck gjorts något bredare än den gängse typen i dessa trakter. Den är försedd med kraftigt lock med rem, ögla i överkanten och två axelremmar, allt tillverkat av kohud. En i detta fall betydelsefull egenskap hos skinsäcken var att den är så gott som vattentät. Vanligtvis använde skogsfolk i dessa trakter vid denna tid näverkontar. Dessa förmådde dock inte hålla tätt mot snö och kraftigt regn. Jägmästare Pettersson sökte därför finna ett bättre skydd åt kartor och handlingar för

sina fältarbeten i Särna. Detta fann han i den allmogeform av skinnsäck, som Nordiska museet nu erhållit som gåva.

Ingemar Liman

Zusammenfassung

Ein dalekarlischer Ledersack

Der Ledersack zum Tragen oder für den Transport auf dem Pferderücken wurde von der Bevölkerung in Ober-Dalekarlien beim Umzug nach oder von den Sennhütten, sowie auf Handelsreisen und Saisonarbeiten in anderen Teilen des Landes benutzt. Der hier abgebildete, im vergangenen Jahr dem Museum als Gabe überlassene Ledersack, wurde für einen Oberförster angefertigt, der in den achtziger Jahren des 19. Jahrhunderts umfangreiche kartographische Arbeiten in den Wäldern von Särna ausführte. Er hatte herausgefunden, dass dieser der Bauernkultur zugehörige Gegenstand praktisch war, um während seiner Tätigkeit im Freien Karten und Papiere darin zu verwahren, da nämlich der Ledersack so gut wie wasserdicht ist. "Gehobenes Kulturgut"!

SKIDOR OCH SPJUT

"Spiro" var en rik renägare, som under 1800-talets senare del flyttade med sin hjord i norra Arjeplog. Arvet av silverprydda bälten och kragar samt flera tusen silverkronor gömdes undan i fjälltrakten vid två tillfällen och sägs ännu vara ohittat.

En av dem som sökt "Spiros silverskatt" är Lars Persson, känd under namnet Skerfa-Lars bl.a. som en framstående jägare (bild 1). I 21-årsåldern, det var omkring 1908, var han "lappdräng" åt Per Andersson Spuot i Stenudden och skötte dennes renar på fjället Barturte. Vid ett tillfälle passade han då på att ensam söka efter skatten bland stenblocken på sydsidan av bergstoppen Salvo (som på bild 2 ses från byn Västerfjäll i öster). I stället fann han några skidor "som var mycket krusade" inne i en stor sten.

Endast ett fåtal andra från orten tycks därefter ha besökt denna "skidgömma", innan den undersöktes den 26 oktober 1963 av författaren och Oskar Rankvist (Spuot) från Västerfjäll. Stenen (vid mitten på bild 3 med Salvo i bakgrunden) är mer än manshög och omkring 4,5 meter i fyrkant. Den har en mansbred genomgående spricka, som täckts av ett 20-tal flata stenar, och har den största öppningen åt sydväst. På marken framför "ingången"